

Vilniaus senamiesčio panorama
Panorama of Old Town of Vilnius

Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės sostinės didybę liudijantis kraštovaizdis Kernavėje
The landscape demonstrating the glory of the capital of the Great Duchy of Lithuania in Kernavė

Žmogaus rankomis sutramdyta gamtos stichija Kuršių nerijoje
Natural forces tempered by human forces on the Curonian Spit

claiming that the Earth is not an exact sphere that prompted the task to establish the precise parameters of the planet's ellipsoid.

Currently ten states have determined and safeguarded 34 original station points. (In Lithuania, these station points are located at Gireišiai, Meškonyš and Paliepiukai.)

The spiritual heritage of Lithuanian culture has also received world recognition. In 2001 Cross Crafting and its Symbolism in Lithuania was proclaimed a masterpiece of immaterial and oral heritage of living tradition and unique cultural expression unparalleled in the world. In 2003 the Estonian, Latvian and Lithuanian Song Festival with its traditions and symbolism were recognized as a world masterpiece of immaterial and oral heritage.

The cultural heritage sites and traditions of the Republic of Lithuania nominated as World Heritage clearly demonstrate that over the course of the centuries cultural processes of universal significance were taking place in the country and continue to do so in the present time.

Written by Dr. Sigita Kasparaitė
Photos Sigitas Gaudėža

KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTAS

PASAULIO PAVELDO OBJEKTAI LIETUVOJE WORLD HERITAGE SITES IN LITHUANIA

Įvairių stilijų architektūros ir gamtos harmonija Vilniaus istoriniame centre
Harmony between various styles of architecture and nature in the historic heart of Vilnius

PASAULIO PAVELDO OBJEKTAI LIETUVOJE

Lietuvos Respublika į UNESCO (Jungtinių Tautų Švietimo, mokslo ir kultūros organizacija) buvo priimta 1991 m. Viena iš šios organizacijos veiklos sričių – pasaulio materialaus ir dvasinio paveldo išsaugojimas ateities kartoms. 1992 m. Lietuva prisijungė prie UNESCO Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencijos, o 2004 m. – prie Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos.

1994 m. prieš visai žmonijai reikšmingų šedevrų buvo priskirtas ir pagal atrankos į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą ir iv kriterijus į šį sąrašą įtrauktas Vilniaus istorinis centras – XIV–XVIII a. susiformavusi 359,5 ha teritorija. Šiandien pripažįstama, kad klestėjimo laikotarpiu Vilnius darė įtaką viso Vidurio Rytų Europos regiono šalių kultūrai ir architektūros raidai, o jame esantys paveldo objektai yra išskirtiniai architektūrinio ansamblio ir kraštovaizdžio tipo pavyzdžiai.

Viena gražiausių Europos sostinių vadinamas miestas nuo seno garsėjo tolerantiškumu. Šiame labiausiai į rytus nutolusiame Vakarų Europos kultūros židinyje derėjo ir Rytų, ir Vakarų kultūrų tradicijos, mieste ir jo prieigose kūrėsi įvairių konfesijų ir tautybių gyventojai.

Seniausią Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politinio ir kultūrinio centro gyvavimo etapą reprezentuoja Vilniaus pilių valstybiniame kultūriniame rezervate esantis gynybinių įtvirtinimų ir reprezentacinių pastatų kompleksas, XVI a. trečiajame dešimtmetyje gynybine siena apjuostas istorinis branduolys.

Amžiams bėgant Vilniaus istorinis centras sparčiai plėtėsi, ir nors jis ne kartą nukentėjo nuo gaisrų ir karų, iki mūsų dienų yra išlikę viduramžiams būdingas radialinis planas, netaisyklingas gatvelių tinklas, nepasikeitęs užstatymo pobūdis, architektūros ir gamtinės aplinkos dermė.

Vilniaus senamiestyje išlikę autentiški gynybinės, gyvenamosios, reprezentacinės, sakralinės paskirties statiniai turi gotikos, renesanso, baroko, klasicizmo bruožų. Jo architektūrai būdingas ir savitas kelių stilijų susiliejimas į darnią estetinę visumą. Vietos dvasią kuria miesto panoramoje žvilgsnį traukiantys XVIII a. ketvirtajame dešimtmetyje susiformavusios originalios Vilniaus baroko mokyklos stilistinius ypatumus išsaugojusių bažnyčių kupolai, santūriai didinga klasicistinė architektūra.

Šiandien pasauliniame kontekste Vilniaus senamiestis – tai ne tik konkrečios civilizacijos palikimas, bet ir išskirtinės kultūrinės gyvensenos tradicijos liudininkas.

2000 m. į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą buvo įrašyta Kuršių nerija. Šis daugiau nei per 200 metų žmonių rankomis sukurtas kultūrinis kraštovaizdis pagal atrankos į Pasaulio paveldo sąrašą v kriterijų buvo pripažintas išskirtiniu tradicinio įsikūrimo, žemės arba jūros naudojimo pavyzdžiu tam tikroje teritorijoje. Unikalaus grožio Kuršių nerijos kultūrinis landsaftas – nuolatinės gamtos veiksnių ir žmogaus kovos rezultatas.

Prieš 5000 metų iš smėlio pertekliaus gamtos suformuotą Kuršių nerijos reljefą žmonės pradėjo keisti dar XIV a. Šiuo laikotarpiu čia ėmė rasti sėslių gyvenviečių tinklas, intensyvi ūkinė veikla. XIV–XVIII a. siauroje Kuršių marių ir Baltijos jūros skalaujamoje sausumos juostoje dėl nuolatinio medžių kirtimo ėmė irti nusi-stovėjusi gamtinė pusiausvyra – susidarė keliaujančios smėlio kopos. Slenkantis smėlis vieną gyvenvietę pavertė dykuma. Siekiant sustabdyti eroziją XVIII a. pabaigoje buvo pradėti milžiniški darbai, nulėmę Kuršių nerijos išskirtinumą pasaulyje. Tuomet, stengiantis sulaukyti slenkancias smėlio kopas, neleisti pakisti nerijos paviršiui, buvo įrengiami sutvirtinimai, dirbtinės reljefo užtvartos, sodinami želdiniai. Taip žmonės sustabdė eroziją, smėlio pustymą, sutvirtino Didžiųjų kopų virtinę, per visą neriją suformavo Baltijos pa-jūrio apsauginį kopagūbrį. Šiuo metu tai yra vienintelė pasaulyje tokio dydžio (98 km ilgio ir 0,4–4 km pločio) teritorija, kurioje daugiau nei pusė želdyno pasodinta žmonių. Dėl ypatingų gamtinių sąlygų Kuršių nerijos reljefo tvirtinimo ir apželdinimo darbai tebėra svarbūs ir dabar.

Vėjo pustomų slenkančių kopų yra išlikę ir saugoma Naglių, Grobšto gamtos rezervatuose, Parnidžio kraštovaizdžio draustinyje. Be kultūrinio kraštovaizdžio, Kuršių nerijoje yra saugomi nepaprastomis sąlygomis susiklosčiusią žmonių gyvenimą atskleidžiantys archeologijos, istorijos, urbanistikos, architektūros paveldo objektai.

Žmonių veikla lėmė ir 2004 m. į Pasaulio paveldo sąrašą pagal atrankos į Pasaulio paveldo sąrašą iii ir iv kriterijus įrašytos Kernavės archeologinės vietovės unikalumą. Ši teritorija – tai kultūrinę civilizacijos tradiciją liudijantis objektas ir išskirtinis tam tikro žmonijos istorijos laikotarpio pastatų, architektūrinio ansamblio ir kraštovaizdžio tipo pavyzdys.

Kernavėje esantis archeologijos ir istorijos vertybių kompleksas atspindi Neris slėnyje buvusios gyvenvietės raidos etapus nuo senojo akmens amžiaus iki XIII–XIV a. Rašytiniuose šaltiniuose Kernavė pirmą kartą paminėta 1279 m. Tuo metu tai buvo Pajautos slėnyje įsikūręs pagoniškas viduramžių miestas su centriniame piliakalnyje įtvirtinta kunigaikščio rezidencija. Šis politinis ir ekonominis centras, kuriame klestėjo prekyba, vystėsi profesionaliai dirbančių meistrų puoselėjami amatai, buvo sunaikintas 1390 m. per kryžiuočių antpuolį. Vėlesnė gyvenvietė ėmė kurtis aukštutinėje terasoje – dabartinio Kernavės miestelio vietoje. Ten, kur buvo senasis viduramžių miestas, yra išlikę nesuardytų kultūrinių sluoksnių nuo XIV a. pabaigos, dėl to buvo galima rekonstruoti urbanistinį miesto karkasą, atkurti gyventojų kasdienybės fragmentus.

Šiuo metu Valstybinio kultūrinio Kernavės rezervato teritorija yra 194,4 ha dydžio. Joje saugoma 18 archeologijos, istorijos ir architektūros paveldo objektų. Teritorijoje esantys penki įtvirtinti piliakalniai – tai Baltijos jūros regione analogų neturintis žmonių sukultūrinto ir gynybai pritaikyto žemės paviršiaus pavyzdys. Šis kompleksas ne tik liudija čia buvusius Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinės didybę, bet ir daro išskirtinį estetinį poveikį kraštovaizdžiui.

Kernavės archeologinė vietovė su čia išlikusiais paskutinės Europoje pagoniškos valstybės viduramžių miesto gyveneseną atspindinčiais artefaktais unikali ir tuo, kad joje esančios laidojimo vietos bei kiti archeologiniai radiniai patvirtina pagoniškosios ir krikščioniškosios kultūrų sandūrą ir sambūvį.

2005 m. kaip tam tikros epochos ar apibrėžtos kultūrinės erdvės įtakų kaitą technologijų raidos srityje atspindinti

vietovė (ii kriterijus), išskirtinis reikšmingo žmonijos istorijos laikotarpio technologinio ansamblio tipo pavyzdys (iv kriterijus) ir su visuotinę reikšmę turinčiomis idėjomis susijęs objektas (vi kriterijus) į Pasaulio paveldo sąrašą buvo įrašytas Struvės geodezinis lankas. Šis mokslo pažangą liudijantis objektas – tai Tartu (Estija) universiteto profesorius astronomo Friedricho Georgo Wilhelmo Struvės (1793–1864) vardu pavadinta 1816–1855 m. sudaryta daugiau nei 2820 km ilgio trianguliacijos grandinė, besitęsianti nuo Fugleneso (Norvegija) iki Dunojaus žiočių prie Juodosios jūros Ukrainoje. Seniausioji šio lanko dalis sudaryta 1816–1821 m. Vilniaus gubernijoje. Šioje teritorijoje projektavimo ir matavimo darbus atliko carinės kariuomenės karininkas Carlos Tenneris (1783–1859).

Gauti dienovidinio lanko matavimo rezultatai buvo reikšmingas mokslo laimėjimas, jie dar beveik šimtmetį naudoti skaičiuojant Žemės elipsoido parametrus. Šis projektas yra puikus daugelio šalių mokslininkų ir valdovų bendradarbiavimo mokslo pažangos labai pavyzdys. Vertinant šį paveldo objektą vi kriterijus buvo pritaikytas atsižvelgus į tai, kad Struvės geodezinio lanko atsiradimą nulėmė nuolatinis žmogaus siekis ir noras tirti ir pažinti jį supantį pasaulį, o nustatyti tikslus planetos elipsoido parametrus skatino Isaaco Newtono teorija, kad Žemės rutulys nėra visiškai taisyklinga sfera.

Šiuo metu dešimtyje Europos valstybių yra saugomi 34 kirtingai pažymėti Struvės geodezinio lanko punktai (Lietuvoje jie yra Gireišiuose, Meškonyse ir Paliepiukuose).

Pasaulinio pripažinimo sulaukė ir dvasinis lietuvių tautos palikimas. 2001 m. pasaulyje analogų neturinčiu, gyvą tradiciją liudijančiu ir unikalia kultūrine raiška pasižyminčiu žmonijos žodinio ir nematerialaus paveldo šėdėvru buvo pripažinta Lietuvos kryždirbystė ir kryžių simbolika, 2003 m. – Estijos, Latvijos ir Lietuvos dainų švenčių tradicija ir simbolika.

Į Pasaulio paveldo ir Žmonijos žodinio ir nematerialaus paveldo šėdėvrų sąrašus įrašyti Lietuvos Respublikoje esantys objektai patvirtina, kad amžiams bėgant šalyje vyko ir dabar vyksta ypatingi, visai žmonijai reikšmingi kultūriniai procesai.

Teksto autorė Dr. Sigita Kasparaitė
Fotografas Sigitas Gaudėža

WORLD HERITAGE SITES IN LITHUANIA

The Republic of Lithuania is a member of UNESCO since 1991.

The Republic of Lithuania was accepted into UNESCO in 1991. One of the fields of activity of the United Nations Agency for Education, Science and Culture is to safeguard the world’s material and spiritual heritage for generations to come. Lithuania joined the Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage in 1992 and the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage in 2004.

In 1994 the historic Vilnius town centre was recognized a masterpiece of world culture and added to the UNESCO World Heritage Sites List.

The heritage properties located in the Old Town of the Lithuanian capital city are examples of a unique type of architectural development in a natural setting (criterion IV) under changing influences of different epochs and cultures. Listed was the territory with an area of 359.5 ha that had been laid out from the 14th to the 18th centuries.

The town, which is called among the most beautiful capitals in Europe, has taken its fame over centuries from its atmosphere of tolerance. Eastern and Western cultural traditions thrived together in this most eastern centre of Western culture. People of different nationalities and religions settled in the city and its environs.

The complex of defensive fortifications and representational structures, a historical nucleus enclosed in the 1520s by a defensive wall (currently State Cultural Reserve of Vilnius Castles), represents the most ancient stage in the existence of the political and cultural centre of the Grand Duchy of Lithuania.

Over the course of centuries, the historical centre of Vilnius expanded rapidly and repeatedly suffered from fires and wars. Despite losses, it has preserved a typical medieval radial plan, a network of irregular streets, a characteristic alignment of buildings, and architecture’s harmonious coexistence with nature.

The authentic, extant Old Town’s buildings of defensive, residential, representational and sacred nature reflect Gothic, Renaissance, Baroque and Classical styles, and the characteristic Vilnius fusion of different styles into a complex aesthetic entirety. The domes rising above churches built in Vilnius Baroque style in the mid 18th-century dominate the skyline of Vilnius. Together with restrained and stately Classicism, Baroque shapes the unforgettable spirit of the city.

In the international cultural context, Vilnius Old Town bears witness not only to the heritage of a concrete civilization, but to an exceptional cultural lifestyle.

In 2000, the Curonian Spit was added to the UNESCO Heritage List. This cultural landscape, created by human hands over a period of 200 years, was recognized as an outstanding example of traditional human settlement, land-use or sea-use (criterion V). The cultural man-altered landscape of breathtaking beauty is the outcome of the continuous battle between natural forces and man. In today’s world, it is the only territory of such area (98 km long, 0.4–4 km wide) where half of the greenery was introduced by the hands of humans.

The relief of Curonian Spit, formed in the Baltic Sea from excess sand, began to be modified by human activity in the 15th century by the formation of settlements and intensified economic activity. From the 15th to the 18th centuries, continuous felling of trees upset the established natural balance of the narrow strip of land washed by the Baltic Sea and the Curonian Lagoon, leading to the formation of shifting sand dunes.

To stop the erosion of the spit, a giant landscaping project was undertaken in the late 18th century. Not only did it rescue the Curonian Spit from destruction, but it also made it a unique place in the world. To

stop the dunes from shifting and prevent further changes in the relief of the spit, the dunes were covered in brushwood hurdles and clay so that subsequent layers of vegetation could be introduced. Painstaking work stopped the erosion and shifting sand. The mountain-like Grand Dunes were reinforced by fencing and sand and a protective barrier was built alongside the coast of the Baltic Sea.

The “bare”, wind-blown sand dunes have been left and are preserved in the natural reserves of Nagliai and Grobštas and Parnidis Strict Landscape Reserve. Besides its cultural landscape, the Curonian Spit is also home to objects of archaeological, historical, architectural and urban development heritage that speaks of a distinctive lifestyle shaped under such exceptional conditions.

Human activity was also the factor that established the uniqueness of Kernavė Archaeological Site included on the UNESCO World Heritage List in 2004. This area appears to bear an exceptional testimony to a cultural tradition (criterion III) and is an example of a type of building, architectural and archaeological ensemble and landscape that illustrates a significant stage in human history (criterion IV).

The complex of archaeological and historical properties of Kernavė tells the story of the development of human settlements in the valley of the Neris River from the Iron Age until the 13th and 14th centuries. The first mention of Kernavė in written sources goes back to 1279. At that time, it was a pagan medieval town situated in the Pajauta Valley with a reinforced ducal residence on the central hill-fort. This political and economic centre with flourishing trade and well-developed crafts was destroyed by Crusaders in an attack in 1390. The subsequent settlement emerged on a higher terrace on the site of the current Kernavė Township. Cultural strata dating back to the late 14th century have remained undisturbed on the site of the ancient medieval town. This provided for the reconstruction of the outline of the layout of the town and details of the everyday life of its citizens.

Currently the territory of the State Cultural Reserve of Kernavė occupies an area of 194.4 ha. Eighteen heritage objects of archaeology, history and architecture are safeguarded in Kernavė.

The five fortified hill-forts of Kernavė Reserve are an exceptional example of landscape features modified to meet a defensive purpose and are unparalleled in the Baltic Sea region. This complex of hill-forts illustrates the glory of the former capital of the Grand Duchy of Lithuania and contributes largely to the unforgettable aesthetic experience of the location.

Kernavė Archaeological Site, with its extant artefacts bearing witness to the lifestyle of a medieval town of the last pagan state in Europe, is valuable in one other aspect: its gravesites and other archaeological finds testify to a transitional stage and period of co-existence of pagan and Christian cultures.

The Struve Geodetic Arc, as a location exhibiting the development in technology over a span of time or within a cultural area of the world (criterion II), an outstanding example of a technological ensemble illustrating significant stage in human history (criterion IV), and direct association with ideas of outstanding universal significance (criterion VI) received a World Heritage nomination in 2005.

This site illustrating the progress of science is a chain of survey triangulations stretching over 2,820 km from Hammerfest in Norway to the Black Sea at the estuary of the Danube River in Ukraine.

The project, which lasted from 1816 to 1855, is named after Friedrich Georg Wilhelm Struve, professor of mathematics and astronomy at Dorpat University in Tartu. The oldest segment of the arc was formed from 1816 to 1821 in the Vilnius Governorate. The projecting and measuring work on this segment was done by Carl Tenner, a Tsarist army officer at the time. The measurements of a long segment of a meridian yielded by the project equalled a considerable scientific achievement utilised for nearly a century to come to calculate the parameters of the Earth’s ellipsoid. The project was a valuable example of the collaboration of scientists and monarchs of many countries for a scientific cause. In the nomination process, criterion IV was applied in regard to the fact that the Struve Geodetic Arc emerged from man’s eternal desire to investigate and to know the surrounding world. It was Sir Isaac Newton’s theory pro-

Parnidžio kraštovaizdžio draustinio slenkančio smėlio kopos, Kuršių nerija Moving sand dune in the reservation of the Parnidis landscape, Curonian Spit